

Van Rob Meens ontvingen wij een kopietje van uw recensie in *Millennium* van ons boekje over Bonifatius en de kerk van Nederland. Op het gevaar af u als vakgenoot op belerende toon op de juist wetenschappelijke houding te wijzen, vinden wij een reactie op deze recensie op zijn plaats.

Ons verbaasde de negatieve en op enkele punten ook tendentieuze toonzetting van uw stuk. Dat een publicatie een weliswaar 'helder, maar soms wat taai overzicht en analyse' biedt en niet het beloofde 'boeiende en meeslepende verhaal', zijn natuurlijk kwesties van appreciatie. Het kwalificeren van onze poging tot het vertellen van een verhaal dat gebaseerd is op alle bronnen, waarbij verschillen en discrepanties – anders dan u in uw recensie stelt - geenszins worden ontkend of uit het oog verloren, maar juist getracht wordt deze te plaatsen en te verklaren als 'het gladstrijken van tegenstrijdigheden in de vroegmiddeleeuwse en laatmiddeleeuwse bronnen' en 'het maken van de geschiedenis van Utrecht tot een soepel lopend verhaal', is tendentiekus en daarom niet passend bij een wetenschappelijke instelling.

In zekere zin bevestigt uw recensie verder de bezwaren die wij hebben tegen de stroming in de mediëvistiek die selectief met de bronnen omgaat en dan met stelligheid een beeld poneert dat vaak regelrecht met de bronnen in strijd is. Dat wij daar aan de hand van beargumenteerde betogen in een aantal gevallen op wijzen, is ons vanuit wetenschappelijk oogpunt moeilijk kwalijk te nemen. Wij hebben een en ander – het zij nogmaals benadrukt – steeds met argumenten en bereidheid tot discussie gedaan, maar op onze publicaties is eigenlijk nooit serieus inhoudelijk gereageerd.

Dit geldt bijvoorbeeld voor onze reactie op het geval van selectief bronnengebruik door Marco Mostert, die in het voetspoor van Marietje van Winter, Bonifatius beschuldigde van geschiedvervalsing en leugens. Het gaat hierbij om de vraag of Bonifatius bij zowel de paus als de hofmeier Pippijn een verkeerde voorstelling van zaken heeft gegeven over de positie van de Utrechtse kerk. Mostert beweert dat dit het geval is, waarbij hij zoals wij vastgesteld hebben volledig voorbijgaat aan het bestaan van verschillende diplomatische bronnen waaruit blijkt dat de Utrechtse kerk al in de tijd van Willibrord een solide materiële basis had gekregen.

Datzelfde – zonder gebruik van alle beschikbare bronnen en zonder nadere argumentatie – doet ook u, waar u refereert aan het optreden van Liudger en (op gezag van Ian Wood) aanneemt dat de in de *Vita Gregorii* beschreven missieactiviteit van Bonifatius in de jaren 719-721 'met name Liudgers eigen ervaringen in de missie weergeeft'. Denkt u werkelijk dat Liudger relatief kort nadat die activiteiten hadden plaatsgehad deze zonder enige grond aan Bonifatius had kunnen toeschrijven? Ons was overigens niet duidelijk waar u het vandaan haalt dat wij ons er geen rekenschap van geven dat de regio waar Bonifatius in de jaren 719-721 missioneerde ook het gebied was waar de familie van Liudger haar landgoederen had, maar ook niet wat dit bewijst met betrekking tot uw bewering. Juist Liudger moet toch als telg van de Wursingen met de missionering in de landgoederen van zijn voorouders bekend zijn geweest. Kortom, zonder enige aanwijsbare reden en in strijd met de bronnen beschuldigt u, zoals Mostert en Van Winter dit deden met betrekking tot Bonifatius, nu ook Liudger van geschiedvervalsing.

Uw hele verdere betoog over ‘de werking van het geheugen’ en ‘het creatieve selectieproces waarin contemporaine interesses het verleden vorm geven’, ‘literaire strategieën’, ‘meesterlijke staaltjes van propaganda’, ‘beeldvorming rond hoofdpersonen’ en ‘geraffineerde retoriek van de leden van de kringen rond Bonifatius’, geven eens te meer aan hoezeer u zich richt op en beperkt tot de literaire of verhalende bronnen en een blinde vlek lijkt te hebben waar het andersoortige bronnen betreft. Daarbij wenst u ook nog eens eventuele latere bronnen zonder meer buiten beschouwing te laten, opmerkend dat ‘de betrouwbaarheid of onbetrouwbaarheid van laatmiddeleeuwse bronnen voor de bestudering van de vroege Middeleeuwen vaak moeilijk te toetsen is’. Wij onderschrijven dat dit moeilijk is, maar het is zeker niet op voorhand onmogelijk wanneer men bereid is om alle relevante voor handen zijnde bronnen en niet een selectie daaruit te benutten, deze tezamen en in samenhang te zien en natuurlijk de inhoud en ook strekking steeds te toetsen, en dan op basis daarvan een afgewogen beeld van de historische werkelijkheid rond het ontstaan van de Utrechtse kerk te geven. Aangezien het bronnenmateriaal tamelijk beperkt is, kan dat beeld veelal niet verder reiken dan al dan niet aannemelijk. Op die manier hebben wij geprobeerd met betrekking tot het ontstaan van de Utrechtse kerk en optreden en de betekenis van Bonifatius iets naders te berde te brengen. Dat u dit dan meent te moeten terugbrengen tot ‘enkel de presentatie van de “feiten” ’, is onterecht. Echter, wanneer u een plausibeler verhaal kunt bieden van de vroege ontwikkeling van de Utrechtse kerk, dan zien we dat met belangstelling tegemoet en zullen er zonodig een degelijker commentaar op geven dan u in deze recensie op onze publicatie hebt gedaan.

Overigens zijn wij anders dan u in uw recensie suggereert niet onbekend met de recente historiografie over het kersteningsproces. Deze publicaties bevatten echter zelden of nooit gegevens die meer dan in algemene termen licht werpen op het onderwerp van onze publicatie, namelijk de ontwikkeling van de kerk in Nederland. Integendeel treffen we in de algemene literatuur met name op het lokale en regionale vlak maar al te vaak een beeldvorming aan die ronduit in strijd is met het historisch bronnenmateriaal. Het heeft dan weinig zin er in het kader van onze studies aandacht aan te besteden.

Voor wat betreft tenslotte uw aansporing oog te hebben voor en aandacht te besteden aan het ‘veranderlijke, creatieve proces van beeldvorming’, kunnen we stellen dat ook wij van het belang daarvan zonder meer overtuigd zijn: het doen van historisch onderzoek is in zekere zin vaak niets anders dan dat. Echter, wij zijn ook van mening dat in dit proces steeds de bronnen zelf (en dus ook de bronnenkritiek) de basis moeten vormen, omdat anders het gevaar bestaat dat historisch onderzoek vooral werk met de natte vinger en de dikke duim wordt en het op die manier geschetste beeld ver van de historische werkelijkheid af komt te staan.